

Jaarverslag 2022

Stichting wAarde

VOORWOORD

Na decennia van waarschuwingen, agendering, strategieontwikkeling en voorbeeldprojecten, komt de transitie naar duurzaamheid inmiddels goed op gang. Anno 2022 wordt de noodzaak van duurzame ontwikkeling breed gedragen.

“Onze huidige manier van leven stuit op economische, sociale en ecologische grenzen,” stelde koning Willem-Alexander in de Troonrede. “Dat vergt een andere economie en arbeidsmarkt. Een andere omgang met ruimte en natuur. Andere manieren van wonen, werken, ondernemen en reizen. En andere vormen van samenleven.”

Die veranderingen gaan niet vanzelf. Ze bieden hoop en inspiratie, maar leiden bij veel mensen ook tot spanning en onzekerheid. De impact van corona en de invasie van Rusland in Oekraïne maken dat er niet makkelijker op.

Vol goede moed en met veel enthousiasme werkt Stichting wAarde door.

Wij zetten ons sinds 1999 in voor duurzaamheid, schoonheid en natuur in onze samenleving.

Daartoe werken wij samen met natuurbeheerders, kunstenaars, journalisten, wetenschappers, jongerenwerkers, overheden en tal van vrijwilligers in het hele land. Visies en strategieën worden naast elkaar gelegd, beleidsadviezen worden uitgewerkt en handelingsperspectieven worden ontwikkeld, getoetst en vooral ook in de praktijk gebracht.

IN MEMORIAM

Tot ons grote verdriet hebben wij afscheid moeten nemen van ons geliefd bestuurslid en voorzitter van Stichting wAarde, Irene Dankelman, die op 28-12-2022 na een korte, intensieve ziekte op 69-jarige leeftijd is overleden.

Irene was een groot inspirator voor ons en vele anderen in de natuurbeweging. Als meisje en jonge vrouw zette ze zich in haar eigen woonplaats al in voor de bescherming van de natuur en voerde ze bijvoorbeeld actie tegen de kap van bomen. Irene keek met een brede visie en sociale blik naar duurzame ontwikkeling. Ze was daarbij pionier en voorloper op het gebied van gendervraagstukken en milieu. Sinds de jaren '70 heeft ze zich onvermoeibaar en op alle mogelijke manieren ingezet voor gemarginaliseerde bevolkingsgroepen, vrouwen en inheemse gemeenschappen en hun ecologische hulpbronnen: via de wetenschap, via maatschappelijke organisaties in binnen- en buitenland en in haar persoonlijke leven. Ze nam initiatieven, richtte vernieuwende organisaties mede op zoals bijvoorbeeld de ontwikkelingsorganisatie Both Ends en ze kwam met belangrijke publicaties. Ook binnen de universitaire wereld nam ze vele pioniersinitiatieven op het gebied van duurzame ontwikkeling en betrok daar heel creatief en innovatief ook de kunsten bij. Irene was een enthousiaste, trouwe, aandachtige en warme collega. Ze had evenzeer oog voor het kleine in haar omgeving – een kaart voor je verjaardag of hebben de planten water? – als het grote, waarmee ze op wereldniveau de krachten wist te bundelen. Zo was ze de stuwende kracht achter de 'Rio Declaration' van de Verenigde Naties, waarin staat dat 'vrouwen gelijke kansen en rechten moeten hebben bij besluitvorming in de opmars naar een inclusieve en klimaatvriendelijke maatschappij'. Voor haar wereldwijde, baanbrekende werk ontving ze in december een koninklijke onderscheiding tot Officier in de Orde van Oranje Nassau. Irene heeft ook veel betekend voor de ontwikkeling en het werk van Stichting wAarde. Altijd vriendelijk, bescheiden en toegewijd met waardevolle inhoudelijke adviezen en visies en fijnzinnigheid. Ze was een groots, liefdevol en wijs mens. We missen haar zeer en prijzen ons gelukkig en zijn dankbaar dat ze zo'n tijd bestuurslid en onze voorzitter wilde zijn.

-

-

WERKWIJZE

Zelfgenererende processen

Stichting wAarde streeft consequent naar het tot stand brengen van zelfgenererende processen, die – tot na afloop van onze inzet – een maatschappelijke impact hebben.

Zo hebben wij bijvoorbeeld sinds 2001 het aloude – bijna uitgestorven - ambacht van het heggenvlechten nieuw leven in geblazen.

Onze inzet heeft ertoe geleid dat er – binnen een tijdbestek van twaalf jaar - tienduizenden mensen actief, en zelfgenererend, bij het heggenvlechten zijn betrokken, en dat het – door ons ‘bedachte’ en geïntroduceerde - woord ‘vlechtheg’ in de Nederlandse taal is ingeburgerd en in de Dikke Van Dale is opgenomen. Het ambacht van heggenvlechten heeft inmiddels zelfs de formele, door UNESCO erkende, status van ‘immaterieel, cultureel erfgoed’ gekregen.

Daarnaast hebben wij, met ons pleidooi voor smulbossen, voedselbossen en ‘lekker landschap’, aan de basis gestaan van de opkomst van voedselbossen in ons land en de toegenomen populariteit van wildplukken onder brede lagen van de bevolking.

Ook het woord ‘wildplukken’ heeft, mede dankzij onze inzet, zijn weg naar de Nederlandse taal gevonden en is onlangs in de Dikke van Dale opgenomen.

Andere thema’s die tot vergelijkbare resultaten hebben geleid zijn:

- Scharrelkinderen (jongeren & natuur)
- Bomen voor Koeien (dier- en klimaatvriendelijk landschap)
- Groene Hangplekken voor jongeren

De kracht van de burgerbeweging

Als er de laatste jaren één ding duidelijk is geworden, dan is het wel dat de tijd rijp is om door te pakken. Er kan veel gebeuren, ondanks corona. En er moet ook veel gebeuren. Dit besef leeft in onze hele samenleving, en zeker ook bij ons, bij Stichting wAarde.

Meer nog dan voorheen zetten we daarbij in op de kracht van de burgerbeweging, en zoeken we de samenwerking met andere organisaties, in ambitieuze projecten waarin iedereen voor zich van toegevoegde waarde is.

Veel aandacht van de grote natuur- en milieuorganisaties gaat naar de concrete actualiteit van belangenbehartiging, natuurbescherming en natuurherstel, met alle (praktische en marketingtechnische) randvoorwaarden die daarbij komen kijken.

Stichting wAarde neemt meer ruimte om daar kritisch op te reflecteren; om vervolgens – heel concreet – specifieke strategieën, handelingsperspectieven en projecten te ontwikkelen.

Die brengen wij dan in, opdat ze samen met andere organisaties kunnen worden uitgevoerd, een proces waarin iedereen elkaar versterkt.

En daarbij planten wij bomen ...

KLIMAAT, NATUUR EN ENERGIE

Introductie

Op 13 en 14 juli 2021 werd Valkenburg getroffen door extreem felle regenbuien en hoogwater en werden woningen, bedrijven en instellingen getroffen door een ongekende overstroming.

De klimaatverandering – met extreem weer als één van de belangrijke symptomen - kwam daarmee erg dichtbij. Mensen werden van de ene dag op de andere dakloos en hadden soms moeite zichzelf in veiligheid te brengen. In Nederland!

Als Stichting wAarde hebben wij, in 2022, actief bijgedragen aan een aanpak die de regio Valkenburg minder kwetsbaar maakt. Dit deden wij in samenwerking met diverse – landelijke en provinciale - natuurorganisaties binnen het project 'Natuurkracht', dat hieronder wordt toegelicht.

Daarnaast hebben wij ons ook in breder verband ingezet voor noodzakelijk klimaatbeleid en de energietransitie, in balans met de natuur.

Dit gebeurde onder meer door actieve betrokkenheid bij 'Plan Boom' (de aanplant van 10 miljoen bomen in Nederland om CO2 te binden) en door bijdragen aan de realisatie van 'Energietuinen' (natuurvriendelijke, grootschalige opwekking zonne-energie op land).

Natuurkracht en het landelijk netwerk van klimaatambassadeurs

Mede naar aanleiding van de overstroming bij Valkenburg, in het Geuldal en Gulpdal, hebben samenwerkende natuurorganisaties – met steun van de Nationale Postcode Loterij - het initiatief genomen tot het project Natuurkracht. Met dit project willen we bereiken dat zoveel mogelijk Nederlanders in de betreffende regio zich samen met ons inzetten voor natuurlijke oplossingen voor hoogwateroverlast en dat deze natuurlijke oplossingen uiteindelijk de vanzelfsprekende keuze worden in de hoogwateraanpak van overheden. Daarbij kan onder meer worden gedacht aan aanplant van bomen die de sponswerking van de bodem vergroten, aan het creëren van meer ruimte voor beken en riviertjes, aan de aanleg van graften - dwars op de heuvelrichting - en andere natuurlijke ingrepen in het landschap.

Recent onderzoek van kennisinstituut Deltares naar de oorzaken en gevolgen van het hoge water in juli 2022, bevestigt eens te meer dat de sponswerking van natuur inderdaad helpt tegen wateroverlast in de betreffende regio. De natuurlijke oplossingen die Natuurkracht promoot zullen de sponswerking van de bodem nog verder vergroten. Dit zal effectief bijdragen aan het vergroten van de waterveiligheid.

Stichting wAarde is hierbij betrokken vanuit haar coördinerende rol binnen het landelijke netwerk van klimaatambassadeurs van de Natuur- en Milieufederaties.

Dit netwerk van klimaatbufferambassadeurs bestaat uit vrijwilligers die zich, ieder op hun eigen wijze, inzetten voor natuurlijke klimaatbuffers in Nederland. Hun inzet is gerelateerd aan de Coalitie Natuurlijke Klimaatbuffers. De coördinatie ervan is in 2022 gefinancierd door het Wereld Natuur Fonds en het ministerie van LNV. Daarbij wordt onder meer een "instrumentenkist" met voorbeelden ontwikkeld, waaruit de betrokken natuurorganisaties en ambassadeurs kunnen kiezen.

Plan Boom

Plan Boom richt zich op de aanplant van 10 miljoen bomen in tuinen, bermen, plantsoenen, parken, bedrijventerreinen en in het buitengebied in heel Nederland. Voor en door burgers.

Stichting wAarde heeft een belangrijke rol vervuld bij de aanzet, ontwikkeling en financiering van dit ambitieuze project, en is actief betrokken bij de uitvoering daarvan (2020-2024), in samenwerking met LandschappenNL, De Gezonde Stad, Duurzaam Den Haag, Milieucentrum Rotterdam en het Landelijk Samenwerkingsverband Actieve Bewoners, onder aanvoering van de Natuur en Milieufederaties.

Plan Boom is een mooi voorbeeld van een *nature based-solution* van het klimaatprobleem, waarbij biodiversiteit en klimaat - als twee kanten van dezelfde medaille - in samenhang worden beschouwd. De wereldwijde ontbossing en de aantasting van bossen zijn verantwoordelijk voor circa 20% van het klimaatprobleem, en omgekeerd leidt de voortdurende opwarming van de aarde tot een vergaande aantasting van biodiversiteit.

Tien miljoen bomen is erg veel, zeker in een drukbevolkt gebied als Nederland. Omdat elke boom, gemiddeld, één ton CO₂ in 50 jaar bindt, levert de aanplant van 10 miljoen bomen een aanzienlijke bijdrage aan de aanpak van klimaatverandering. En onze leefomgeving wordt er groener, frisser en gezonder van. De aanpak is simpel en aansprekend. Iedereen kan meedoen en alles wordt er mooier van.

Plan Boom laat op aantrekkelijke, positieve wijze zien wat er gedaan kan worden én onderschrijft tegelijkertijd de ernst van het klimaatprobleem en het verlies van biodiversiteit; met oog voor (het toenemend belang van) de betrokkenheid en de verandermacht van burgers. Betrouwbaar, effectief en midden in de samenleving.

Stichting wAarde is lid van het uitvoeringsteam, dat de coördinatie voor de gehele campagne voert, en is als zodanig betrokken bij een waaier aan concrete, op de aanplant van bomen gerichte, burgerinitiatieven in heel Nederland.

Stichting wAarde heeft zich, in 2022, daarnaast actief ingezet voor onder meer de betrokkenheid van jongeren, en de voortdurende ontwikkeling en actualisatie van communicatiestrategieën.

Ook hebben wij enige maanden het projectleiderschap van het gehele project op ons genomen.

Het project stond, in 2022, op een eervolle 20ste in de Top 100 van meest duurzame initiatieven van dagblad Trouw.

Nadere informatie: www.planboom.nl

Energietuinen Nederland

Energietuinen Nederland richt zich op de ontwikkeling en realisatie van energietuinen, waar zonnepanelen en windmolens op creatieve wijze in de openbare, groene ruimte worden gerealiseerd, met veel aandacht voor behoud en zelfs versterking van de biodiversiteit ter plaatse.

Daarmee wordt actief tegenwicht geboden aan diverse projectontwikkelaars die grote zonneparken als 'monocultuur' in groene ruimten zetten, en daarmee de mogelijkheden voor natuur- en cultuurbehoud vergaand frustreren.

Door de realisatie van icoonprojecten en een uitgekende communicatiestrategie, zijn in de periode 2019-2023 overall in Nederland plekken aan het ontstaan waar duurzame energieopwekking samengaat met (verhoging van) natuur en landschapswaarden, recreatie en educatie. Ook worden lokale energiecoöperaties in het hele land in hun kracht gezet, zodat ze in co-creatie met andere partijen deze Energietuinen zelf ontwikkelen en beheren.

Het project is een initiatief van de gezamenlijke Natuur- en Milieufederaties, in samenwerking met diverse organisaties, waaronder Stichting wAarde.

Stichting wAarde is, in 2022, ook actief betrokken bij de strategische communicatie rond dit project.

LANDBOUW, DIERENWELZIJN

Introductie

Nederland kent een intensieve veehouderij.

Het is bijna onvoorstelbaar om hoeveel dieren het daarbij – in ons betrekkelijk kleine landje – gaat: maar liefst 3,8 miljoen runderen, 12 miljoen varkens en ruim 100 miljoen kippen! Op dit moment creëert dat flinke problemen voor de natuur en het milieu (met name door het stikstofoverschot). Daarnaast schept het een zware verantwoordelijkheid voor het welzijn van de dieren, die immers volledig van de mens afhankelijk (gemaakt) zijn.

Bomen voor Koeien

Op 28 mei 2000 startten wij, in samenwerking met Vroege Vogels en LandschappenNL, de campagne 'Bomen voor Koeien'. Met als doel: een klimaat- en diervriendelijk landschap, met luwteplaatsen, schaduwbomen, heggen, poelen en ecologisch beheerde slootranden. De behoefte hieraan was duidelijk en onomstreden: vroeger stonden in ieder weiland heggen, bosjes en grote bomen. Rond het middaguur kon je de koeien vredig in de schaduw hun 'siësta' zien houden. Tegenwoordig zie je bijna alleen nog kale, door prikkeldraad begrensde, onherbergzame grasvlaktes. Veel dieren hebben hieronder te lijden.

De campagne wordt gedragen door duizenden burgers die ieder, door aanschaf van één of enkele certificaten (a € 10,=) de aanplant van de boompjes mogelijk maken.

Elk certificaat maakt de aanplant van één boompje mogelijk. Daarbij gelden de volgende vijf regels:

- bomen en struiken van inheemse herkomst;
- passend in het landschap;
- deels aanplant van jong 'bosplantsoen', deels oudere boompjes;
- per locatie een goede balans tussen het aantal boompjes en het aantal koeien;
- aanplant in of langs weilanden, zodanig dat de boompjes goede schaduwplekken opleveren

Nadat er ruim 100.000 bomen waren aangeplant, zijn wij indertijd gestopt met de campagne.

Maar ... tijdens de extreem warme zomermaanden van 2018 kregen wij veel vragen van mensen die wilden dat het werk weer werd opgepakt. De koeien op de warme, kale vlakten waren gewoon niet om aan te zien, en door de klimaatverandering zullen er nog vaker van die droge periodes komen. Daarbij komt dat bomen erg belangrijk zijn omdat ze CO2 binden, en zo de opwarming van de aarde verminderen.

In het plantseizoen 2021/2022 zijn er 5.099 boompjes geplant, wat het totaal aantal boompjes dat tot nu toe in het kader van de campagne is geplant op 129.797 Bomen voor Koeien brengt.

Dankzij bijdragen van alle deelnemers in 2022 is extra aanplant van 5.745 boompjes mogelijk. Daar wordt momenteel (in het lopende plantseizoen 2022/2023) hard aan gewerkt.

Nadere informatie: www.bomenvoorkoeien.nl

Foto: Ruben Schipper

DE BURGERBEWEGING

Introductie

Het draagvlak voor klimaatbeleid en duurzame ontwikkeling is groeiende in Nederland. Daarbij zien we dat ook de inzet en deskundigheid van burgers in snel tempo toeneemt. In iedere stad. In ieder dorp.

De kracht van de burgerbeweging valt niet te onderschatten.

Stichting wAarde zet zich in voor verdere betrokkenheid en professionalisering van de burgerbeweging, omdat we de verandermacht die hiervan uitgaat heel hard nodig hebben.

Wij doen dit nadrukkelijk in samenwerking met anderen.

Betrokkenheid en samenwerking

Een mooi voorbeeld van onze samenwerking met burgers zijn de campagnes ‘*Bomen voor Koeien*’, ‘*Klimaatambassadeurs*’ en ‘*Plan Boom*’, waar deelnemende burgers echt de spil zijn waar het allemaal om draait. Zij maken niet alleen concrete acties – zoals de aanplant van de boompjes - mogelijk, maar komen vaak ook met ideeën en reflecties om het werk te verbeteren. Veel aandacht wordt daarom besteed aan feedback van de resultaten en permanente dialoog.

Zowel bij deze campagnes, als bij andere initiatieven slaan wij - met het oog op onze slagkracht, diepgang en effectiviteit - vaak de handen ineen met andere organisaties.

- Bij de campagne *Bomen voor Koeien* werken wij samen met *LandschappenNL*, en bij *Plan Boom* doen we dat, onder aanvoering van *de Natuur en Milieufederaties*, met onder meer *De Gezonde Stad*, *LandschappenNL*, *Duurzaam Den Haag*, *Milieucentrum Rotterdam* en *LSA bewoners*.
- We hebben een samenwerkingsovereenkomst met *Natuur en Milieu Overijssel*, opdat we samen de dialoog met duizenden betrokken inwoners van Overijssel – tot in de haarvaten van de samenleving – kunnen versterken. Dit doen wij aan de hand van onder meer:
 - o Bijpraatsessies, waarin de gehele burgerbeweging uit een gebied ervaringen kan uitwisselen en wordt bijgepraat over relevante ontwikkelingen rond een bepaald thema.
 - o Meedenkmails, waarin inwoners van een gebied (of leden van een netwerk of achterban) gevraagd wordt mee te denken over een actuele vraag m.b.t. natuur-, milieu-, klimaatbeleid.
- Ook werken wij regelmatig samen, en in samenspraak, met onder meer *het Institute for Science in Society* en het *Centre Connecting Humans and Nature* van de Radboud Universiteit in Nijmegen.

Earthfulness

Niemand zet zich in voor iets waar hij of zij geen enkele betrokkenheid bij voelt. Een sterke verbinding met natuur is goed voor ieders eigen welzijn én belangrijk voor een duurzame toekomst. Makkelijk is het meestal niet om zo'n verbinding te ervaren, zeker niet in het dagelijkse, vaak stadse bestaan van alledag.

Om die reden is het concept ‘*Earthfulness*’ ontwikkeld, en zijn er plannen uitgewerkt voor een challenge: ***Earthfulness in 21 dagen***. Dit gebeurde op initiatief van Arjan Berkhuisen, voormalig directeur van de Waddenvereniging, en Riyan van den Born, directeur van het *Centre Connecting Humans and Nature* van de Radboud Universiteit.

In 2022 is een eerste proef-editie van deze challenge gelanceerd. Het programma bestond uit een reeks laagdrempelige oefeningen, die gebaseerd zijn op wetenschappelijke inzichten. De deelnemers gingen hier, 21 dagen lang, ongeveer 5 tot 15 minuten per dag mee aan de slag.

De ervaringen met deze proef-editie worden momenteel geëvalueerd, en zullen worden gebruikt voor aanscherping van het concept.

Stichting wAarde was vertegenwoordigd in de klankbordgroep en heeft zo actief bijgedragen aan de nadere ontwikkeling, *fine tuning* en het operationaliseren van het nieuwe concept en de daarmee gepaard gaande challenge.

Nadat, in 2022, een goede basis voor de nadere uitwerking van het concept gelegd is, heeft Stichting wAarde haar actieve betrokkenheid in deze beëindigd.

In beweging

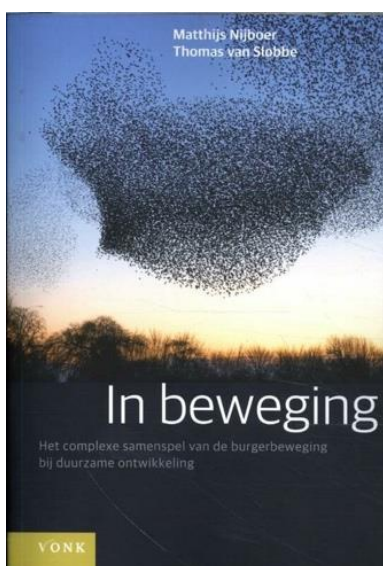
De overheid heeft de medewerking van de burgers nodig om een duurzame samenleving te realiseren.

Daarbij is het zaak om goed te duiden wat de burgerbeweging drijft, en hoe er binnen de beweging wordt gedacht.

- Welke patronen vallen er te herkennen, binnen deze zo dynamische beweging?
- Welke vooronderstellingen, verwachtingen en perspectieven gaan er schuil achter de standpunten die vanuit deze beweging naar buiten worden gebracht?
- En hoe vertaalt zich dit (in denkkraft en in doe-kraft) naar optimale samenwerking *tussen straat en staat* ten gunste van de zo gewenste duurzame ontwikkeling?

Stichting wAarde (in haar functie als denktank) en Natuur en Milieu Overijssel hebben getracht enkele antwoorden op deze vragen te verkennen en verwoorden. Dit, mede op basis van de ervaringen die zijn opgedaan binnen hun voortdurende dialoog met duizenden leden uit de burgerbeweging.

Hierover hebben wij een boek geschreven, dat in 2022 is uitgegeven:

In beweging, *het complexe samenspel van de burgerbeweging bij duurzame ontwikkeling.*

Door Matthijs Nijboer en Thomas van Slobbe

Uitgeverij Vonk, 2022
ISBN 9 789062 245543

128 pagina's;
€ 18,50

ORGANISATIE

Stichting wAarde, gevestigd in Beek-Ubbergen, is een relatief bescheiden denktank, met een breed netwerk van (ervarings)deskundigen binnen overheden, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties en vrijwilligersgroepen.

Wij hechten aan onze onafhankelijkheid en ons vermogen om voortdurend aan te haken bij – en in te spelen op – actuele ontwikkelingen, strategieën en sentimenten. *Mean* en *lean*.

Het bestuur van de stichting is, per 31 december 2022, als volgt samengesteld:

- Mw. Drs. K.S. Kuipers, voorzitter,
- Dhr. Drs. J.W. Biekart, penningmeester,
- Dhr. J. Dirkmaat,
- Dhr. Drs. J. Donner-van der Weij,

Stichting wAarde houdt zich aan de 'Gedragscode Maatschappelijke Organisaties op het gebied van natuur, milieu en duurzaamheid'; en is door de overheid erkend als 'Algemeen Nut Beogende Instelling' (ANBI).